

JEAN DES CARS

SAGA

DINASTIEI DE HABSBURG

De la Sfântul Imperiu la Uniunea Europeană

Traducere din franceză de
Irina Negrea

TREI

Editori:
Silviu Dragomir
Vasile Dem. Zamfirescu

Director editorial:
Magdalena Mărculescu

Redactor:
Carmen Botoșaru

Coperta: Daniel Toma

Director producție:
Cristian Claudiu Coban

Dtp:
Mirela Voicu

Corectură:
Maria Mușuroiu
Elena Bițu
Dușa Udrea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CARS, JEAN DES

Saga dinastiei de Habsburg : de la Sfântul Imperiu la Uniunea Europeană / Jean des Cars ;
trad.: Irina Negrea. - București : Editura Trei, 2015
ISBN 978-606-719-234-6

I. Negrea, Irina (trad.)

94(4)

Titlul original: La saga des Habsbourg
Autor: Jean des Cars

Copyright © Perrin, 2010

Copyright © Editura Trei, 2015
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0372 25 20 20
e mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

Cuprins

<i>Introducere</i>	9
<i>Cuvânt-înainte — Șapte secole de conștiință europeană</i>	11
1. Fondatorii perseverenți, de la Rudolf I la Albrecht al II-lea (1273–1439)	18
2. Frederic al III-lea, leneșul vizionar (1440–1493)	38
3. În timpul lui Maximilian, căsătoriile măresc Imperiul (1493–1519)	47
4. Carol Quintul, împăratul universal (1519–1558)	72
5. Filip al II-lea, un Habsburg auster în Spania (1556–1598)	137
6. Rudolf al II-lea, împăratul alchimist (1576–1612)	176
7. De la Filip al III-lea la Carol al II-lea, paradoxurile Secolului de Aur (1598–1700)	184
8. Carol al VI-lea sau refuzul fatalității (1711–1740)	207
9. Lumea Mariei Tereza (1740–1780)	219
10. De la Iosif al II-lea la Francisc al II-lea, de la Sfântul Imperiu la Imperiul Austriac (1780–1804)	252
11. De la Austerlitz la Waterloo, dușmani în familie (1804–1815)	275
12. De la despotismul familial la deșteptarea naționalităților (1815–1848)	304

13. Franz Joseph, suveran din datorie (1848–1916)	322
14. Carol, soldat al păcii (1916–1918)	379
15. Otto, moștenitorul care a spus Nu lui Hitler și lui Stalin	390
<i>Genealogie</i>	409
<i>Cuvinte de mulțumire</i>	415

Introducere

„Istoria este plină de maiestăți individuale, însă Habsburgii întruchipează maiestatea dinastică. A-ți extinde puterea, devenind, din proprietar al unui donjon elvețian, stăpân al lumii, a ști să dăinui zece veacuri, a izbuti să prelungești feudalitatea până în zilele noastre, iată chintesența unei extraordinare epopei.

A ajunge să nu mai constitui doar o familie, să nu mai reprezinți doar o țară, ci un agregat de națiuni, a stăpâni jumătate din Europa și o mare parte din America, a purta o coroană mai grea chiar decât coroana Imperiului Britanic, dar a te plimba, în același timp, prin Prater, cu o umbrelă sub braț, iată un spectacol pe care omenirea nu-l va mai vedea vreodată.

Exista la ei un minunat echilibru între maiestate și simplitate.

Habsburgii străjuiesc la intrarea Istoriei asemenea portarilor vienezi, odinioară, la porțile palatelor, vara, purtând pantalonii lor albi și bastonul de sergent-major.

Dispărând, Habsburgii și-au luat cu ei țara în mormânt. Sub ochii noștri, nu a mai rămas decât un cap fără trup: Viena. Habsburgii erau Austria.¹

Până în 1804, din punct de vedere politic și juridic, nu se poate vorbi despre un singur „Imperiu al Austriei“, deoarece Habsburgii domnesc peste un conglomerat de ținuturi care țin de monarhiile din Ungaria, Boemia, Polonia (sudul acesteia, începând din 1772, cu prilejul primei împărțiri), dar și de statele ereditare, dintre care Austria nu este decât o provincie sub denumirea de ducat sau arhiducat. Se poate admite că, prin poziția sa geografică, această ultimă provincie va fi constituit „osatura fundamentului politic al Habsburgilor“².

Această situație centrală explică motivul pentru care, de cele mai multe ori — și în mod eronat —, apare tendința de a reduce dominația lor doar la Austria pe care o cunoaștem. Pe parcursul secolelor, Austriei inițiale i s-au adăugat alte state europene, pe care Habsburgii, prin extinderea Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană, au ajuns să le stăpânească sau pe care

¹ Paul Morand, membru al Academiei Franceze, *La Dame Blanche des Habsbourg*, ediția I Robert Laffont, 1963, colecția „L'amour et la Couronne“, coordonată de Gaston Bonheur. Reeditări Perrin, 1990 și 2000.

² Yves Tessier, *Dictionnaire de l'Europe*, Vuibert, reeditare 2004.

au avut privilegiul de a le dobândi prin moșteniri, mai mult sau mai puțin contestate, pentru perioade mai lungi sau mai scurte: Toscana, Lombardia, Veneția, Țările de Jos. Până în 1918, puterea suverană a Habsburgilor înglobează, în totalitate sau parțial, treisprezece state europene actuale: Austria, Republica Cehă, Slovacia, Polonia, Ucraina, România, Ungaria, Serbia, Croația, Bosnia, Muntenegru, Slovenia, Italia.

De asemenea, în acest context istoric, se cuvine să tratăm cu vigilență sensul cuvântului „german”. În Imperiul Habsburgilor, un german este un supus austriac de limbă și cultură germană, așa cum există minorități germanice în Boemia, Moravia, Slovenia și Croația. Unii germani din Austria nu îi agreează pe germanii din Reich, la fel cum alții îi detestă pe prusaci. Alți germani din Austria, în schimb, sunt adepții unor relații strânse cu vecinii lor. Comunitatea de limbă, cu variațiunile ei (accente, dialecte, graiuri), este un liant puternic. Sau un motiv de susceptibilități, de zeflema și de distanțare...

Așa cum se întâmplase la scindarea Imperiului Roman, împărțirea imperiului lui Carol cel Mare este cheia fărâmițării și a antagonismelor europene. În ziua în care a scăpat de sub dominația Habsburgilor, Imperiul a devenit german.

Franța și Austria, cu evoluția specifică fiecăreia, nu se puteau înțelege. Între ele, au existat peste patru sute de ani de neîncredere, cu războaie, răsturnări de alianțe, minciuni și manipulări. Austria a agreat Franța, mai mult decât se poate afirma invers: Habsburgii întruchipează negreșit cel mai vechi antagonism între o dinastie și diversele regimuri politice franceze, întrucât, până în 1806, ei simbolizează, în mod majoritar, Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană, dizolvat la această dată de Napoleon, altfel spus mult mai mult decât imaginea teritorială a Austriei de care suntem atașați astăzi, printr-o reducere comodă.

Cuvânt-înainte

Șapte secole de conștiință europeană

Dacă există o dinastie care să întrupeze Europa, aceea este Casa de Habsburg. În 1919, prăbușirea imperiilor și, apoi, o redivizare geografică arbitrară, dictată de o ideologie oarbă, elimină de la conducere familii vechi și puternice, cum ar fi Romanovii, Hohenzollernii și Habsburgii, care purtau vina de a fi fost învinși sau doborâți prin revoluții. După veacuri de prestigiu și influență, vechile case domnitoare sunt șterse de pe hartă, asasinate sau surghiunite.¹ Dar, în timp ce familiile imperiale din Rusia și din Germania au fost nevoite, ulterior, să se mulțumească, după caz, cu nostalgii discrete, compromisuri regretabile sau reabilitări tardive pe cât de uimitoare, pe atât de diverse, Habsburgii au luptat împotriva anihilării progresive la care erau supuși, ripostând chiar împotriva ostracizării care le era impusă. Nu fără eforturi sau adversități umilitoare, ei au reușit să trăiască, să-și refacă imaginea, să existe din nou, să impună respect față de numele lor înainte de anii '40 și să redobândească un loc atât în memoria vechii Europe, cât și în noua construcție europeană, ceea ce este un lucru excepțional.

Ce fel de memorie? Ce fel de loc? Coordonatele lor au fost întâi ascunse, discrete, apoi spectaculoase, provocând noi dezbateri, ba chiar contestări, îndeosebi sub regimurile republicane din Austria și Franța. O luptă pentru dreptate și un adevăr supărător au continuat timp de aproape nouăzeci de ani.

Tratatul de la Versailles, din 28 iunie 1919, semnat în Galeria Oglinzilor, exact în același loc unde fusese proclamat Imperiul German, pe 18 ianuarie 1871, este foarte drastic. Antanta, învingătoare, reprezentată de domnii Clemenceau pentru Franța, Lloyd George pentru Regatul Unit, Wilson pentru Statele Unite ale Americii și Orlando pentru Italia, îi impune Germaniei conduse de Wilhelm al II-lea, *Kaiser*-ul bunicilor noastre, condiții teritoriale, economice și militare riguroase.

Intransigența acestor clauze va fi denunțată de un austriac prin naștere, Adolf Hitler, care va face din acel *Diktat* de la Versailles una dintre temele majore urmărite în campania sa de cucerire a puterii și în politica promovată.

¹ A se vedea, de același autor, *La Saga des Romanov*, Plon.

Circumstanțe agravante: Germania învinsă, a cărei soartă este în joc, nu este invitată la masa tratatelor. Este o greșeală. La începutul anilor '30, în timpul unui mare dineu la Londra, cineva a întrebat-o, în mod naiv, pe o mare doamnă din înalta societate britanică, lady Astor:

— Și totuși! Acest Hitler nu vorbește decât despre Germania, deși, am auzit, el este originar din Austria. Așadar, unde s-a născut până la urmă?

Aspru, dar cu luciditate, lady Astor răspunde:

— Hitler? S-a născut la Versailles!

După cum se știe, aceste iluzii de pace, întreținute în numele fraternității, s-au diluat rapid într-o tragică realitate de care Hitler, bineînțeles, și Stalin vor putea profita. Spre marea nenorocire a zeci de milioane de bărbați, femei și copii.

Printre consecințele dezastruoase ale celorlalte tratate semnate în euforia înșelătoare a victoriei, se numără și cele care au săpat răni, în continuare vii, și au generat resentimente tenace, care se mai pot observa încă și care sunt departe de a se domoli. Bunăoară, Tratatul de la Trianon, încheiat la 4 iunie 1920, amputează două treimi din teritoriul Ungariei, în parte cedate unor noi state, Iugoslavia și Cehoslovacia. Milioane de unguri devin români sau slovaci, iar în primăvara anului 2010, când conservatorii au câștigat alegerile, o serie de revendicări ale guvernului de la Budapesta provoacă noi agitații și proteste, îndeosebi la 4 iunie 2010, cu prilejul împlinirii a nouăzeci de ani de la acel tratat catastrofal. Aceste tensiuni danubiene sunt întemeiate: plenipotențiarilor din 1919 și 1920 nu știau să citească harta etnografică a Europei și nu ținuseră cont nicidecum de realitățile ei geografice. Tot la fel, Tratatul de la Saint-Germain-en-Laye (10 septembrie 1919) îi atribuie Italiei Tirolul de Sud și Trentino, o decizie care și astăzi încă, suscită frământări, frustrări și fricțiuni, îndeosebi lingvistice, în viața politică italiană. Acei diplomați în redingotă de gală s-au admirat prea mult, pesemne, în oglinzile castelelor din jurul Parisului, unde dezmembrau cadavrul Austro-Ungariei; Imperiul Otoman suferea aceeași soartă: participanții la negocieri se certau pe rămășițele acestuia și, cât timp fumau o havană, un nou stat era desenat pe mapamond. Acești președinți și miniștri ar fi făcut bine să-și amintească două remarci capitale și complementare, una rostită de Napoleon: „În istorie, geografia este cea care comandă”, iar cealaltă aparținându-i lui Bismarck: „Dintre toate componentele istoriei, geografia este singura care nu se schimbă niciodată.” Contrar acestei evidențe, orașe întregi sunt tăiate în două, cum ar fi orașul unguresc Komárom, a cărui parte slovacă, Komárno, se află pe celălalt mal al Dunării. Cu toate antagonismele lesne de ghicit...

Drama „romilor“, mai ales a celor din Franța, din suburbiile pariziene, așa cum a fost ea mediatizată la începutul anului 2011, după care a fost aruncată la coșul de gunoi al actualităților, este o ilustrare șocantă a acestui fapt. Într-adevăr, zeci de mii de „romi“, împărțiți între diversele state care au luat naștere la 1919, nu s-au integrat în România, în timp ce Uniunea Europeană a alocat acestui stat miliarde de euro pentru ca acești dezrădăcinați ai tratatelor de pace să nu mai fie cetățeni de mână a doua... Încă o risipă făcută de Bruxelles!

Versailles și convențiile sale conexe nu erau, așadar, decât o amăgire, înlocuită după aproximativ zece ani prin dictaturi; iar acest miraj desconsiderase sentimentele naționaliste din Europa Centrală. Din acest motiv, Clemenceau n-a avut și nici nu va avea vreodată o statuie, o stradă sau o piață cu numele lui la Budapesta, cum mi-a reamintit, la scurt timp după căderea Zidului Berlinului, domnul Imre Pozsgay, primul șef al guvernului Ungariei postcomuniste.

Dar ce se întâmplă cu Austria, după prăbușirea granițelor ei? Redusă la a noua parte din vechea sa suprafață imperială din timpul Dublei Monarhii austro-ungare, se vede constrânsă să accepte niște condiții precare de existență. „Austria? Este ceea ce rămâne“, potrivit butadei cinice a lui Clemenceau. Mai lucid, Talleyrand, în 1815, cu prilejul Congresului de la Viena, avertizase: „Să nu distrugem niciodată Austria. Ea reprezintă meterezele Europei.“ În 1920, în timp ce Viena se molipsește de „febra roșie“, la fel ca Berlinul și Petrogradul, devenind o municipalitate socialistă până în 1934 (deși sentimentul monarhist este încă foarte viu în țara acum micșorată), pentru Habsburgi începe un lung și dureros exil. S-a vorbit mai puțin despre acest lucru, având în vedere că Habsburgii nu au avut soarta Romanovilor, asasinați de bolșevici. Este încă o suferință pe care o îndură Carol I, ultimul împărat al Austriei, nevoit să se retragă de la putere. Nu este o abdicare, ci o retragere din activitatea politică. Cel din urmă monarh al Casei de Habsburg semnează cu creionul renunțarea sa la tron, într-un salon din palatul Schönbrunn, la 11 noiembrie 1918, la prânz. Refugiat în Elveția și rămas rege al Ungariei sub numele de Carol al IV-lea, acesta încearcă de două ori să restaureze monarhia la Budapesta. Două eșecuri. Însoțit de soția sa, Zita, și de copiii lor, este trimis în exil, în insula Madeira. Nepotul lui Franz Joseph este un om al păcii, care făcuse tot posibilul pentru a opri măcelul; creștin fervent, preocupat de progresul social, acest om novator a fost un neînțeles. Acum, el și ai lui supraviețuiesc fără resurse. Familia imperială înfruntă, cu demnitate, lipsurile materiale, în indiferența învingătorilor. Fostul monarh moare la Madeira, pe

1 aprilie 1922, răpus prematur de boală, fără să fi avut îngrijirile necesare, în timp ce Zita este însărcinată cu cel de-al optulea copil al lor. Carol I al Austriei se stinge în mizerie, la treizeci și patru de ani, rostind numele lui Isus. Pentru Zita, susținută de credința religioasă și de curajul ei exemplar, continuă calvarul uitării, al disprețului și al urii. Când, după incredibile peripeții — din care nu lipsesc nici amenințările cu moartea —, ultima împărăteasă și regină a Austro-Ungariei (care îi urmasse la tron legendarei Sisi) revine într-un final la Viena, la 10 noiembrie 1982, lumea s-a schimbat din nou. După Tratatul de la Roma, din 1957, Europa nouă se caută pe sine, se construiește laborios, în timp ce universul comunist se fisurează încetul cu încetul, sortit eșecului după măsurile de teroare și represiune, îndeosebi în Ungaria. Cealaltă Europă, cea de dinainte de 1914, reappare pe prima pagină a ziarelor în persoana acestei femei scunde de statură, îmbrăcate în negru, o mare doamnă din vremuri apuse. O umbră de odinioară pe care mulți o credeau dispărută, o fantomă demnă de talentul magistral al lui Stefan Zweig. Mii de tineri poartă bluzoane cu armoriile Habsburgilor și lumea cântă *Gott erhalte*, vechiul imn imperial. Zita îi răpește statutul de vedetă chiar și lui Leonid Brejnev, care tocmai încetase din viață. Șase ani mai târziu, pe 1 aprilie 1989, mulțimea impresionantă prezentă la funeraliile ei de la Viena demonstrează că, majoritatea austriecilor, în ciuda câtorva voci discordante, se recunosc în defunctă. Viena își recapătă memoria. În Cripta Capucinilor este înhumată simbolic vechea Austrie, cea de dinaintea tragediilor secolului al XX-lea. Televiziunile din câteva țări, printre care și Franța, retransmit în direct această ceremonie din alte timpuri. În 2004, după o etapă procedurală de cercetare a probelor, începută cu jumătate de secol în urmă, papa Ioan Paul al II-lea îl beatifică pe Carol I de Habsburg–Lorena fiindcă „a trăit ca un sfânt și a murit ca un sfânt”. Și, condiție imperativă, Biserica îi atribuie un miracol, vindecarea, inexplicabilă din punct de vedere științific, a unei călugărițe. Câteva contestații — mereu aceleași — nu pot să împiedice ca un Habsburg să nu fie declarat oficial „Preafericit” și ca portretul său, gigantic, să nu fie afișat la un balcon al bazilicii Sfântul Petru din Roma. De atunci, un dosar de beatificare a Zitei se află în faza de instrucție.¹

Milioane de oameni, surprinși sau emoționați, au fost martori la manifestările organizate în jurul ultimului cuplu imperial sau au auzit despre ele. Cât de uimită a fost lumea când a aflat că în timpul scurtei lor domnii, de la

¹ Asociația pentru beatificarea împărătesei Zita, Abația Saint-Pierre, 1, Piața Dom-Guéranget, 72300 Solesmes. Președintele asociației este istoricul și ziaristul Jean Sévillia, care a scris două lucrări de referință: *Zita, impératrice courage*, Perrin, 1997, și *Le Dernier Empereur*, Perrin, 2009.

moartea lui Franz Joseph și până la armistițiu, adică din 1916 până în 1918, Carol I al Austriei și Zita erau slăviți în cincisprezece limbi, rugându-se pentru ei credincioși de cinci religii diferite!

Dar, între dispariția lor de pe scena publică și, în ultimă instanță, revenirea lor, care fusese soarta Habsburgilor? Ce se întâmplase în intervalul dintre anii 1920 și 1980?

Habsburgii au rezistat. Cu demnitate, simplitate și făcând față unei situații materiale precare. Dar, totodată — ba chiar mai ales —, cu presentimentul că un nou război era inevitabil, ceea ce avea să însemne o nouă dezmembrare a Europei. Fiul cel mare al lui Carol I și al Zitei, arhiducele Otto, născut în 1912, a fost cel care a acceptat provocarea de a-și asuma cea mai temerară responsabilitate pentru un om purtând un nume atât de răsunător. Nu s-a mulțumit doar să-și onoreze ilustrul patronim, ci i-a dat și un nou sens. Foarte inteligent, vizionar, observator dispunând de informații remarcabile, vorbitor a șapte limbi, câștigând simpatia, apoi stima opiniei publice, el a avut curajul de a-i preveni pe conducătorii lumii că Führerul Germaniei dorea război, urmărind să-și ia revanșa pentru *Dictatul* de la Versailles, și că nu va avea astâmpăr până nu va supune și nu va zdrobi toată Europa. Încă din 1933, la Berlin, Hitler caută să-l întâlnească pe tânărul arhiduce, care n-are niciun chef să îl cunoască. „Este singurul om cu care nu am vrut niciodată să stau de vorbă.“ Citind *Mein Kampf*, Otto știa cât de mult îi detesta autorul cărții pe Habsburgi, al căror imperiu fusese un mozaic de popoare și de confesiuni religioase. Când o nouă tentativă de întâlnire alături de Göring a eșuat, pe 20 aprilie 1938 a fost emis un mandat de arestare împotriva arhiducelui, pe motiv de „înalță trădare“, întrucât Otto ceruse ajutorul puterilor străine pentru a opri ceea ce a rămas în istorie sub denumirea de *Anschluss* — anexarea Austriei de către Germania. Presa de limbă germană îl prezintă atunci drept „un vlăstar degenerat al Habsburgilor“ și „un criminal dezertor“! Pentru a se răzbuna, Hitler atribuie *Anschluss*-ului un nume de cod semnificativ: „Operațiunea Otto“... Un aristocrat s-a opus dictaturii național-socialiste.

Pușini au fost cei care l-au ascultat pe acest om cu vederi politico-diplomatice perspicace care, după ce l-a refuzat pe Hitler de trei ori, reușește să scape de comandourile care îl vânează și devine un coșmar pentru acesta. Ulterior, Otto va afla că Hitler dăduse ordin să fie omorât imediat ce ar fi fost prins. Printre rarii politicieni care înțeleseseră avertismentul dat de moștenitorul Casei de Austria figurează și francezul Georges Mandel, deputat de dreapta și ulterior ministru. Acesta îl sprijină pe arhiduce, ceea ce poate părea amuzant, dacă ne amintim că Mandel fusese șeful de cabinet al lui Clemenceau în

1919 și participase, așadar, la distrugerea politică a Austro-Ungariei! Refugiat la Paris în primăvara anului 1940, arhiducele reușește să organizeze acțiunea de salvare, via Spania, a unui număr mare de austrieci catolici, evrei, comuniști și chiar foști luptători în Brigăzile Internaționale participante la Războiul Civil din Spania. Pe 11 septembrie 1940, sosit în Statele Unite, Otto este primit de către președintele Roosevelt. Va rămâne în SUA până în 1944. Nu se poate uita felul în care aristocratul exilat s-a prezentat autorităților americane. Identitate? „Otto de Austria, duce de Bar“, cu referire la Lorena strămoșilor săi. Ocupație? „Muncitor pentru eliberarea patriei mele.“ Naționalitate? Mi-a povestit asta chiar el: „European.“ O declarație care îi lasă perplecși pe vameșii și polițiștii de dincolo de Atlantic.

După încheierea războiului, când Austria și Viena au rămas sub ocupație până în 1955, arhiducele Otto, emblematic deputat european timp de douăzeci de ani sub modestul nume de „Dr. Habsburg“, este cel care a repus, definitiv, dinastia Habsburgilor la un loc de cinste vrednic de valoarea ei. Cărțile, editorialele, conferințele și conversațiile lui fac din el farul identității europene.¹ Copiii și nepoții săi au urmat acest drum al recuceririi, fiind activi și prezenți în nenumărate domenii. Un blazon cu o nouă strălucire? Categorie, din moment ce personalități atât de diverse ca generalul De Gaulle (care îl admira) și președintele Mitterrand, inclusiv cancelarul Kohl, l-au consultat. Grație arhiducelui Otto, Habsburgii nu mai întruchipează doar un trecut dispărut, ci deopotrivă prezentul și viitorul. Mizele de mâine nu mai trebuie să ignore lecțiile de ieri. Familia lui nu mai este doar istorie, ea reprezintă, totodată, actualitatea și nu evită să joace un rol în viitor. Atunci când Ungaria s-a eliberat de sub jugul comunist, omul care fusese, printre alte titluri, prinț regal al acestei țări, a fost rugat să devină... președintele Republicii Ungaria, propunere pe care a refuzat-o... din motive de vârstă! Un umor fin îl caracterizează, de asemenea, pe arhiduce. Astfel, atunci când, la începutul anilor '80, Parlamentul European de la Strasbourg este prezidat de către Simone Veil, într-o seară cineva îl întreabă pe „Dr. Habsburg“ dacă va urmări la televizor meciul de fotbal. Interesându-se care erau echipele în competiție, i se răspunde:

— Austria–Ungaria, monsenior.

Surzând, acest om de o curiozitate universală, dă replica:

— Contra cui?

¹ La 18 decembrie 1991, FR3, post public al televiziunii franceze, a difuzat un portret-reportaj cu arhiducele Otto, la care am participat și eu. Fragment dintr-o declarație de-a sa: „Pentru a fi un bun european, trebuie să fii un bun patriot.“

Și tot el este cel care, pe vremea Comunității Europene, mă anunța: „Va trebui repede să construim Uniunea Europeană.“

De ce? Fiindcă în venele acestui autentic prinț al Occidentului curge și sângele lui Carol Quintul, el fiind, totodată, urmaș al mării împărătese Maria Tereza. Această uluitoare epopee începe cu peste șapte veacuri în urmă, într-un castel modest și auster, un edificiu solid, dar care nu impresiona pe nimeni. Prima întâlnire a Istoriei cu Habsburgii datează din 1 octombrie 1273, când un oarecare Rudolf, fără nicio picătură de sânge imperial, este ales, spre surprinderea generală, împărat al Sfântului Imperiu Romano-German.

Fondatorii perseverenți, de la Rudolf I la Albrecht al II-lea (1273–1439)

Duminică, 16 mai 2010. În partea germanică a Elveției, în cantonul Aargau, la circa cincizeci de kilometri la vest de Zürich, castelul Habsburgilor servește drept cadru select al unui eveniment rar, întoarcerea la izvoare a unei grandioase istorii, în multe privințe însăși istoria Europei. În costume medievale, povestitori, istorici locali și iubitori ai trecutului reînvie marile momente și micile secrete ale unui monument emblematic. Timp de cinci ore, unii vorbesc despre diverse personaje care s-au aflat la originea unui destin excepțional, alții adaugă detalii despre uzanțele din acele vremuri îndepărtate, arată vreun loc între șesuri, păduri și rețeaua rutieră, se înflăcărează pentru un detaliu arhitectural sau altul. Legende și fapte atestate se îmbină armonios, într-o atmosferă liniștită. Cu prilejul acelei Zile Europene a Muzeelor, acest străvechi fief restaurat își reia locul cuvenit într-un trecut adesea tumultuos. În timp ce steagul Elveției flutură în vârful turnului, pe vechile metereze este înălțat un stindard înfățișând un leu ridicat pe labele din spate, considerat drept prima emblemă a Habsburgilor. Vizitatorii înaintează lent, pasionați. Aici se vede o scară din lemn, dincolo se deschide o pivniță; patru vaste încăperi principale și o expoziție subliniază etapele restaurării monumentului. Neglijată timp de veacuri în șir — o ciudată lipsă de interes, în vremuri când dinastia beneficia de o aură fără precedent —, fortăreața, lăsată în paragină, a făcut obiectul unei prime acțiuni de salvare începând cu anul 1866. Era o hotărâre luată de proprietarul căruia îi revenise domeniul în 1804, cantonul elvețian Aargau, recent înființat pe atunci, în acel început de secol al XIX-lea.

Au urmat și alte lucrări de restaurare, între 1897 și 1996. Pe lângă săpături arheologice, au fost efectuate renovări și reparații, înlesnind astfel căile

de acces. Ce de descoperiri! Iată, un zid de incintă, a cărui grosime (1,90 m) atestă rolul defensiv pe care îl avea. Uite și un puț, pe jumătate astupat, a cărui adâncime este estimată la peste șaizeci și opt de metri. În schimb, ruinele capelei, distrusă în 1680 și care se înălța, probabil, pe două etaje, nu fuseseră încă identificate la începutul secolului al XX-lea. În acea duminică din primăvara anului 2010, discuțiile agreabile au continuat în jurul unui dejun medieval, servit în cele patru saloane ale hanului amenajat în spatele vechilor ziduri și pe diferite nivele de către familia Suter, care administrează acest renumit restaurant încă din anul 1979; în meniu, berbec și linte, feluri de bucate foarte apreciate. Intrarea este liberă. Această zi, consacrată turismului cultural, este un prilej de convenite memorări și, totodată, dovada că urma veacurilor apuse nu s-a șters. Aici, memoria este vie, întreținută și regenerată cu multă atenție, știut fiind că, mai târziu, va simboliza nașterea identității elvețiene, ca reacție la prezența Habsburgilor. Într-adevăr, pentru această dinastie, totul a început aici, cel puțin din punct vedere oficial, pe acest pisc ce se înălță la cinci sute zece metri la sud de Rin, aproximativ între Basel și Zürich. O serie de hărți, un arbore genealogic și o instalație video, datorată Școlii de Arte Aplicate din Lucerna, reamintesc cum o familie, simbolizată de acest castel bine situat, dar care astăzi ni se pare modest, a putut să fie creuzetul în care s-a făurit o putere politică impresionantă, ce a răzbit până dincolo de mări. Casa de Habsburg a stăpânit o mare parte din Europa și din America de Sud. De aici, s-a impus o familie care a domnit asupra câtorva lumi și a înfruntat nenumărate tulburări istorice: creștinăta-tea, Sfântul Imperiu Romano-German, angoasele anului 1000, flamboaian-tul Ev Mediu, tulburătoarele reconsiderări și perspective aduse de Renaștere, scindarea spirituală impusă de Reformă, fastul poleit al barocului, subtili-tățile Iluminismului, revoluțiile din statele vecine, explozia naționalisme-lor, conflictele armate până la conflagrația din anii 1914–1918, acel război civil european devenit mondial, suicidar, care a stins strălucirea dominantă a Habsburgilor, le-a zdrobit statele și a asasinat Europa de odinioară, cea adevărată, cum o consideră mulți cunoscători care gustă prea puțin această Europă tehnocrată de la Bruxelles, lipsită de cultul memoriei și anonimă.

În dreapta garajului și a drumului, o mică pantă duce la fragmente de zid care au fost consolidate. De acolo, castelul se vede din profil, în lungimea lui actuală, redusă la aproximativ o sută de metri. Monumentul, care îmbră-țișează strâns creasta ușor înclinată a muntelui Wülpselberg, constă dintr-un turn fortificat și din locuința seniorială, dar este alcătuit din trei părți, ceea ce o vedere aeriană nu face decât să confirme. Chiar dacă edificiul „este astfel

una dintre cele mai mari construcții fortificate din Aargau¹, rămâi conșternat, dacă nu de-a dreptul dezamăgit, de aspectul auster al castelului, așa cum arată el astăzi. Desigur, amplasarea de care se bucură îi conferă prestanță, făcându-l vizibil de departe, însă cetatea propriu-zisă nu amintește nicidecum de acele construcții impunătoare din Europa care, fie ele doar niște ruine acum, denotă ambiția unor fapte colosale... Ar însemna să uităm însă că, la origine, construcția, aidoma tuturor construcțiilor din secolul al XI-lea, era în mare parte din lemn. Acest castel a evoluat, asemenea comandatarilor și proprietarilor lui. Nu pare să amenințe pe nimeni, nu oferă nimic spectaculos, și totuși, acest *Burg*² masiv și nu atât de romantic precum un desen de Victor Hugo a dat naștere unei familii puternice. Încă de la început, o legendă pitorească pune stăpânire pe acest loc, legată de enigma numelui său.

A fost odată un castel în Elveția, sălaș al păsărilor de pradă...

Situat foarte aproape de orașelul Brugg, castelul din vechime, clădit prin anul 1020 de către un oarecare Radbot, se numea inițial Habichtsburg, „Castelul Uliilor“, adică un sălaș ales de păsările răpitoare de zi. Iată o primă denumire alegorică, desemnând adăpostul unor păsări de pradă, din familia ereților. Din zori până la asfințit, uliile se rotesc prin văzduh deasupra unui donjon, pe care poposesc adesea. Unii dintre ei sunt dresați, poate, pentru vânatoare. Potrivit legendei, Radbot și-ar fi pierdut la un moment dat una dintre păsările pe care le folosea la vânatoare, găsind-o apoi pe o stâncă; locul, pesemne, i s-a părut ideal pentru a ridica acolo un *Burg*. Destul de repede, termenul de Habichtsburg este prescurtat și transformat în Habsburg; această contragere a numelui îl face mai simplu de menționat în povestiri și în cronici. Amplasarea fortăreței nu este întâmplătoare. Dintotdeauna, acolo a fost o răspântie de drumuri importante, legând, pentru a simplifica, sudul de nord, Italia de Germania, Rinul de lacul Léman. Romanii instalaseră aici o tabără la Vindonissa (astăzi Windisch), care era, în secolul I din era noastră, cartierul general al Helveției, sub dominația Romei. Resturile unui amfiteatru, în

¹ *Habsbourg*, de Peter Frey, Martin Hartmann și Emil Maurer, Société d'histoire de l'art en Suisse, Berna, 2002, ediția a VI-a în germană, ediția I în franceză. Cantonul Aargau se mândrește cu o bogăție de vechi castele, aproximativ patruzeci la număr, care contribuie la imaginea regiunii.

² În germană, în original: cetate feudală, castel. (*N.t.*)

care puteau încăpea cel puțin zece mii de spectatori, atestă și azi importanța garnizoanei, aparținând Legiunii a XI-a. Chiar dacă peisajul a fost invadat de structurile vieții moderne, geografia explică alegerea constructorului: ne aflăm în valea râului Aar, un afluent de pe malul stâng al Rinului. Albia râului este îngustă, strecurându-se printre ultimele înălțimi ale munților Jura și panta lină a podișului elvețian. Piscul muntos este un loc ideal pentru a afirma o autoritate. Poate fi văzut de departe.

Așa cum în Rusia dinastia imperială a Romanovilor a fost precedată de o altă casă domnitoare, și înainte de Habsburgi marca răsăriteană Bavaria, extinsă prin teritoriile luate de la unguri, i-a revenit, la sfârșitul secolului al X-lea, sub denumirea de *Ostarrichi*, lui Leopold de Babenberg, primul margraf¹ ereditar din Austria. Timp de o sută șaizeci și doi de ani, din 994 până în 1156, diverși membri ai familiei Babenberg se succed în funcția de margraf de Austria. Unul dintre ei își stabilește reședința la Melk, pe malul Dunării, unde se află astăzi o splendidă abație înzestrată cu una dintre cele mai frumoase biblioteci din Europa, altul se instalează în apropiere de Viena, un al treilea, Leopold al III-lea (1096–1136), canonizat în secolul al XV-lea, își trimite fiii să studieze teologia la Paris și aduce de la Cîteaux călugări francezi, îmbrăcați în alb, la abația Heiligenkreuz, al cărei nume provenea de la un mic fragment din Adevărata Cruce, pe care un duce de Austria îl adusese din Țara Sfântă; această abație, plasată în apropiere de Mayerling, locul care, în 1889, va deveni simbolul unei tragice notorietăți, conține câteva portrete ale membrilor dinastiei Babenberg. Frederic al II-lea Barbarossa, împărat în 1250, a fost cel care a ridicat margrafiatul la rangul de ducat de Austria, noul duce stabilindu-și capitala la Viena. Un alt duce de Austria, Leopold al V-lea, a fost cel care, la castelul Dürnstein, de pe malul înalt al Dunării, l-a făcut prizonier pe Richard Inimă de Leu, la întoarcerea acestuia din a Treia Cruciadă, răzbunându-se astfel pe regele englez care îl umilise sub zidurile cetății Acra. Între sfârșitul veacului al XII-lea și începutul veacului al XIII-lea, urmașul său, Leopold al VI-lea de Babenberg, se face remarcat prin sprijinul pe care îl acordă negoțului și vieții literare.

În 1246, Frederic Războinicul sau Bătăiosul — simpaticul său supranume vine de la obsesia acestuia de a ține piept împăratului — moare fără a avea moștenitori. El este ultimul duce de Austria din Casa de Babenberg. Moartea sa coincide cu decesul lui Frederic al II-lea de Hohenstaufen, care

¹ Conte guvernator al unei regiuni (marcă), titlu întâlnit adeseori în organizarea statelor germanice. (N.l.)